

- Մարզկենտրոնը՝**
ք. Հրազդան
- Տարածաշրջանները՝**
Հրազդան,
Կոտայք,
Նաիրի
- Քաղաքները՝**
Հրազդան,
Արուսյան, Չարենցավան,
Բյուրեղավան, Ծաղկաձոր,
Եղվարդ,
Նոր Հաճն

Տարածքը	2 086 քառ.կմ
ՀՀ տարածքում մարզի տարածքի տեսակարար կշիռը	7.0 %
Քաղաքային համայնքներ	7
Գյուղական համայնքներ	60
Քաղաքներ	7
Գյուղեր	62
Բնակչության թվաքանակը 2012թ. տարեվերջին	255.3 հազ.մարդ
<i>այդ թվում՝</i>	
քաղաքային	138.2 հազ.մարդ
գյուղական	117.1 հազ.մարդ
ՀՀ բնակչության ընդհանուր թվաքանակում մարզի բնակչության թվաքանակի տեսակարար կշիռը, 2012թ.	8.4 %
Քաղաքային բնակչության թվաքանակի տեսակարար կշիռը	54.1 %
Գյուղատնտեսական նշանակության հողեր	154 987.4 հա
այդ թվում՝ վարելահողեր	37 845.8 հա

ՀՀ Կոտայքի մարզը գտնվում է հանրապետության կենտրոնում: Այն հարավ-արևմուտքից սահմանակից է մայրաքաղաքին, արևմուտքից՝ ՀՀ Արագածոտնի, հյուսիսից՝ Լոռու, հյուսիս-արևելքից՝ Տավուշի, արևելքից՝ Գեղարքունիքի և հարավից՝ Արարատի մարզերին:

ՀՀ Կոտայքի մարզի տարածքով են հոսում Հրազդան և Ազատ գետերը: **Հրազդան գետը** (նախկին անվանումը՝ Ջանգու) Արաքս գետի ձախ վտակներից է (երկարությունը՝ 141 կմ): Գետի համակարգում կա 340 վտակ, որոնցից 25-ն ունեն 10 կմ-ից ավելի երկարություն: Գետի խոշոր վտակներից են Մարմարիկը, Ծաղկաձորը, Արայի գետը, Գետառը:

Ազատ գետը նույնպես Արաքսի ձախ վտակներից է (երկարությունը՝ 55 կմ): Սկիզբ է առնում Գեղամա լեռնաշղթայից (հիմնականում սնվում է ստորերկրյա ջրերով): Գետի ջրերն օգտագործվում են հիմնականում ոռոգման նպատակով:

Մարզը հարուստ է հանքային ջրերով, դրա վկայությունն են <<Բջնի>> և <<Արզնի>> հանքային ջրերը:

Մարզի տարածքում են գտնվում Գեղամա լեռների փեշերը, Ծաղկունյաց լեռնաշղթան, Հատիս և Արայի լեռները: Հատիս լեռը (նախկին անվանումը՝ Շամիրամի) կոնաձև հրաբխային զանգված է (բարձրությունը՝ 2 28 մ): Լեռը ծածկված է մարգագետնատափաստանային բուսականությամբ:

Արայի լեռը (բարձրությունը՝ 2 577 մ)՝ հանգած հրաբխային զանգված է, գտնվում է Արագած լեռից արևելք՝ Քասախ և Հրազդան գետերի միջև:

Մարզի հարթավայրերն են՝ Եղվարդի հարթավայրը (գտնվում է ծովի մակերևույթից 1 200 – 1 300 մ բարձրության վրա) և Հրազդանի սարահարթը (ծովի մակերևույթից՝ 1 700 – 1 800 մ բարձրության վրա):

Մարզի տարածքի կենտրոնական մասով անցնում են երկրի համար առանցքային նշանակություն ունեցող Երևան–Հրազդան–Սևան ավտոմայրուղին և Երևան–Հրազդան–Իջևան երկաթգիծը:

2012թ.-ին **մարզի տնտեսության** հիմնական ճյուղերի տեսակարար կշիռները ՀՀ համապատասխան ճյուղերի ընդհանուր ծավալում կազմել են.

- արդյունաբերություն՝ 12.9 %,
- գյուղատնտեսություն՝ 6.3 %,
- շինարարություն՝ 9.2 %,
- մանրածախ առևտուր՝ 2.9 %,
- ծառայություններ՝ 2.9 %:

ՀՀ Կոտայքի մարզը համեմատաբար զարգացած ու բազմաճյուղ տնտեսություն ունեցող մարզերից է:

Մարզի տնտեսության ընդհանուր ծավալում գերակշռողն **արդյունաբերությունն է**: Մարզը բացառիկ դեր ունի հատկապես էներգետիկայի բնագավառում: Այստեղ են գտնվում Էլեկտրաէներգիայի արտադրության 2 խոշոր կազմակերպություն:

Մարզի արդյունաբերության մյուս հիմնական ուղղությունը մշակող արդյունաբերությունն է, որի մեջ առավել զարգացած են հետևյալ ճյուղերը.

ա) սննդամթերքի և ըմպելիքի արտադրություն (մսի և մսամթերքի մշակում և պահածոյացում, մրգերի և բանջարեղենի մշակում և պահածոյացում, կաթնամթերքի, ալյուրի, ըմպելիքի արտադրություն),

բ) ոչ մետաղական հանքային այլ արտադրանքի արտադրություն (ապակու և դրանից պատրաստվող իրերի արտադրություն, ցեմենտի արտադրություն),

գ) մետաղագործական արդյունաբերություն և մետաղե արտադրատեսակների արտադրություն (պողպատի և թուջի ձուլում),

դ) կահույքի արտադրություն, այլ կատեգորիաների մեջ չմտցված պատրաստի իրերի արտադրություն (ոսկերչական իրերի և կից ապրանքների (աղամանդի) արտադրություն):

Մարզի գյուղատնտեսությունը մասնագիտացած է թռչնաբուծության մեջ: Մարզի տարածքում են գործում հանրապետության 3 խոշոր թռչնաֆարրիկաներ:

Բեռնաուղևորափոխադրումները մարզում իրականացվում են ավտոմոբիլային տրանսպորտով և էլեկտրատրանսպորտով (ճոպանուղի):

Արտյան քաղաքը (2012թ. տարեվերջին՝ 43.9 հազ. բնակիչ) գտնվում է Երևանից 18 կմ հեռավորության վրա: Հանրապետության ամենաարագ աճող քաղաքներից է, արդյունաբերական խոշոր կենտրոններից մեկը:

Քաղաքի արդյունաբերության հիմնական ուղղությունը **մշակող արդյունաբերությունն է**, որի մեջ գերակշիռ տեղ է զբաղեցնում զարեջրի արտադրությունը:

Բյուրեղավան քաղաքի (2012թ. տարեվերջին՝ 9.5 հազ. բնակիչ, գտնվում է Երևանից 24 կմ հեռավորության վրա) արդյունաբերության հիմնական ուղղությունը **մշակող արդյունաբերությունն է**, որի մեջ գերակշիռ տեղ է զբաղեցնում ոչ մետաղական հանքային և այլ արտադրանքի արտադրությունը (ապակե տարայի, ճենապակուց և հախճապակուց

տնտեսական կենցաղային արտադրատեսակների արտադրություններ):

Եղվարդ քաղաքը (2012թ. տարեվերջին՝ 11.8 հազ. բնակիչ) գտնվում է Արայի լեռան հարավային ստորոտում, հեռավորությունը Երևանից 18 կմ է:

Քաղաքի **արդյունաբերության** հիմնական ուղղությունը մշակող արդյունաբերությունն է, որի մեջ հատկապես առանձնանում է սննդամթերքի և ըմպելիքի արտադրությունը (թորած ալկոհոլային խմիչքների (կոնյակի), կաթնամթերքի, ալյուրի արտադրությունը, կաշվե արտադրատեսակների և կոշիկեղենի արտադրությունը):

Քաղաքի տնտեսական կյանքում էական դեր ունի նաև **գյուղատնտեսությունը**, որի մեջ հիմնական ուղղությունը հացահատիկի մշակությունն է:

Նոր Հաճն **քաղաքի** (2012թ. տարեվերջին՝ 9.3 հազ. բնակիչ, հեռավորությունը Երևանից 30 կմ է) արդյունաբերության հիմնական ուղղությունը մշակող արդյունաբերությունն է, որի մեջ գերակշիռ տեղ ունի կահույքի և ուրիշ խմբավորումներում չներառված այլ արտադրատեսակների արտադրությունը (ոսկերչական արտադրատեսակների (ադամանդի) արտադրությունը):

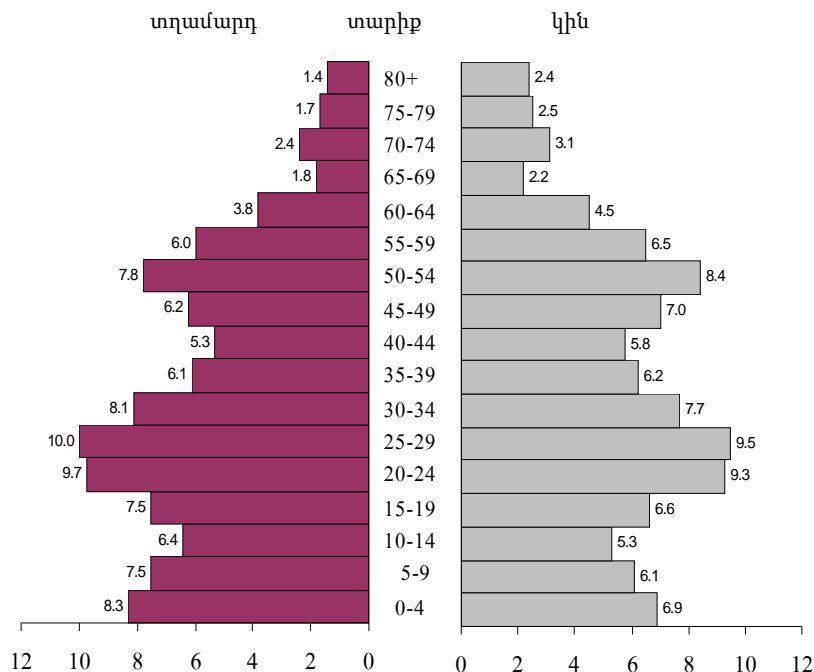
Հրազդան քաղաքի (2012թ. տարեվերջին՝ 42.0 հազ. բնակիչ) հեռավորությունը Երևանից 50 կմ է: Գտնվում է Հրազդան գետի վերին հոսանքի ձախ ափին: Հայտնի է որպես արդյունաբերական կենտրոն: Այստեղ է գտնվում Հրազդանի ՋԷԿ-ը, որը հզորագույնն է ՀՀ-ում: Արդյունաբերության մյուս ուղղությունը մշակող արդյունաբերությունն է, որի մեջ գերակշիռ տեղ ունի ոչ մետաղական հանքային և այլ արտադրանքի արտադրությունը (մասնավորապես՝ ցեմենտի արտադրություն):

Չարենցավան քաղաքը (2012թ. տարեվերջին՝ 20.4 հազ. բնակիչ) գտնվում է Երևանից 36 կմ հեռավորության վրա, Հրազդան գետի ձախ ափին: 1953թ. ՀԷԿ-ի շինարարության ավարտից հետո քաղաքում կառուցվեցին մի շարք խոշոր արդյունաբերական ձեռնարկություններ և Չարենցավանը դարձավ հանրապետության կարևոր արդյունաբերական կենտրոն:

Քաղաքի արդյունաբերության հիմնական ուղղությունը մշակող արդյունաբերությունն է, որի մեջ գերակշիռ տեղ ունի մետաղագործական արդյունաբերությունը և պատրաստի մետաղե արտադրատեսակների արտադրությունը (պողպատի և թուջի ձուլում):

Ծաղկաձոր քաղաքի (2012թ. տարեվերջին՝ 1.3 հազ. բնակիչ, գտնվում է Երևանից 55 կմ հեռավորության վրա) կլիման մեղմ է և առողջարար: Առողջարանային քաղաք է:

ՄՇՏԱԿԱՆ ԲՆԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆՆ ԸՍՏ ՏԱՐԻՔԱՅԻՆ ԽՄԲԵՐԻ, 2013թթ. հունվարի 1-ի դրությամբ %

ՄԱՆՐԱԾԱՆ ԱՌԵՎՏՐԻ ՕԲՅԵԿՏՆԵՐ

	Քանակը				
	2008	2009	2010	2011	2012
Մանրածախ առևտրի օբյեկտներ, ընդամենը	1 448	1 618	1 635	1 587	1 545
<i>այդ թվում՝</i>					
խանութներ	535	711	747	792	841
կրպակներ	852	848	826	735	645
գյուղատնտեսական արտադրանքի շուկաներ	3	3	3	3	2
սպառողական ապրանքների շուկաներ	7	5	6	5	5
առևտրի այլ օբյեկտներ	51	51	53	52	52

ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

	Քանակը				
	2008	2009	2010	2011	2012
Պետական նախադպրոցական	50	50	50	48	52
Պետական հանրակրթական	110	105	105	104	104
Ոչ պետական հանրակրթական	2	3	1	1	1
Երաժշտական, արվեստի, գեղարվեստի դպրոցներ, մանկապատանեկան ստեղծագործական կենտրոններ	26	25	24	24	24
Պետական նախնական մասնագիտակա-կան (արհեստագործական) ուսումնական ¹	5	6	6	6	6
Պետական միջին մասնագիտական ուսումնական	6	6	6	6	6
Ոչ պետական բարձրագույն ուսումնական	3	2	2	2	2

ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐ

Համայնքի անվանումը	Բնակավայրի անվանումը	Մշտական բնակչության թվաքանակը 2013թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ ¹
Հրազդան	ք. Հրազդան	42 010
Աբովյան	ք. Աբովյան	43 856
Բյուրեղավան	ք. Բյուրեղավան	9 542
Եղվարդ	ք. Եղվարդ	11 768
Ծաղկաձոր	ք. Ծաղկաձոր	1 261
Նոր Հաճն	ք. Նոր Հաճն	9 351
Չարենցավան	ք. Չարենցավան	20 436

ԳՑՈՒՂԱԿԱՆ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐ

	Համայնքի անվանումը	Բնակավայրի անվանումը	Մշտական բնակչության թվաքանակը 2013թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ ²
1	Այափարս		2 332
2	Ակունք		2 164
3	Աղավնաձոր		1 245
4	Առինջ		5 700

¹ ՀՀ Արարատի մարզի քաղաքային համայնքների բնակչության թվաքանակը ներկայացվել է ՀՀ 2011թ. արդահամարի հիմքով վարվող ընթացիկ հաշվառմամբ:

² ՀՀ Արարատի մարզի գյուղական համայնքների այս տվյալների սկզբնաղբյուրը՝ գյուղական համայնքների կողմից տարեկան կտրվածքով ներկայացվող «Գյուղական բնակչության սեռատարիքային կազմը» պետական վիճակագրական հաշվետվություններն են: Այդ սկզբնաղբյուրներով ՀՀ 866 գյուղական համայնքների մշտական բնակչության թվաքանակների հանրագումարը՝ ամբողջությամբ ըստ մարզերի ունի որոշակի շեղում բնակչության ընթացիկ հաշվառման համանուն տվյալներից, որոնք խարսխված են ՀՀ արդարադատության նախարարության և ՀՀ կառավարությանն առնթրել ՀՀ ոստիկանության վարչական ռեգիստրների տվյալների վրա (շեղումը՝ 01.01.2013թ. -ի դրությամբ ՀՀ մասշտաբով՝ կազմել է +12.1%): Շեղումը հիմնականում պայմանավորված է գյուղական համայնքների միջև խնդրո առարկա տեղեկատվության փոխանակման, համադրման և անվանական տվյալների մակարդակով ստուգանքային համակարգի բացակայությամբ:

	Համայնքի անվանումը	Բնակավայրի անվանումը	Մշտական բնակչության թվաքանակը 2013թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ ²
5	Արագյուղ		1 139
6	Արամուս		3 682
7	Արգել		3 339
8	Արզական		2 800
9	Արզնի		2 425
10	Արտավազ	• Արտավազ • Փլունիկ	1 016
11	Բայահովիտ		3 530
12	Բջնի		2 890
13	Բուժական		1 674
14	Գառնի		7 740
15	Գեղադիր		730
16	Գեղաշեն		3 986
17	Գեղարդ		370
18	Գետամեջ		792
19	Գետարգել		811
20	Գողթ		2 025
21	Զառ		1 357
22	Զովաշեն		168
23	Զովունի		5 530
24	Զովք		1 015
25	Զորավան		1 486
26	Թեղենիք		687
27	Լեռնանիստ		2 853
28	Կաթնադրբուր		724
29	Կամարիս		2 418
30	Կապուտան		1 215
31	Կարենիս		852
32	Կոտալք		1 952
33	Հանքավան		86
34	Հատիս		293
35	Հազավան		615
36	Զորադրբուր		2 456
37	Մայակովսկի		2 187
38	Մարմարիկ		860
39	Մեղրաձոր	• Մեղրաձոր • Գորգոչ (Կորչյու)	2 601
40	Մրգաշեն		2 125
41	Նոր Արտամետ		1 066
42	Նոր Գեղի		6 009
43	Նոր գյուղ		1 557
44	Նոր Երզնկա		1 804
45	Նուռնուս		602
46	Ողջաբերդ		1 003
47	Պռոշյան		5 206
48	Պտղնի		1 624
49	Ջրաբեր		444
50	Ջրառատ		577
51	Ջրվեժ		6 611
52	Սարայանջ		370
53	Սոլակ		2 485
54	Սևաբերդ		292
55	Վերին Պտղնի		743
56	Քաղսի		2 454
57	Քանաքեռավան		3 549
58	Քասախ		5 727
59	Քարաշամբ		688
60	Ֆանտան		1 041

**ՀՀ ԿՈՏԱՅՔԻ ՄԱՐԶԻ ՊԱՅՄԱՆԱԿԱՆ 10 000 ԲՆԱԿԻՉ ՈՒՆԵՑՈՂ ՀԱՄԱՅՆՔԻ
ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՄԻ ՇԱՐՔ ԲՆՈՒԹԱԳՐԻՉՆԵՐ, 2012թ.**

	Ընդամենը	նրանցից՝	
		կանայք ¹	տղամարդիկ ¹
Բնակչությունը, մարդ	10 000	5 144	4 856
Ծնվածներ, մարդ	143	66	77
Մահացածներ, մարդ	89	41	48
Ամուսնություններ	68	X	X
Ամուսնալուծություններ	10	X	X
Մեկ բնակչի ապահովվածությունն ընդհանուր բնակմակերեսով, քառ.մ	27.8	X	X
Կրթության ոլորտ, հաճախումը կրթօջախներ, մարդ՝			
նախադպրոցական	225	114	111
հանրակրթական	1 332	645	687
Երաժշտական, արվեստի, գեղարվեստի դպրոցներ, մանկապատանեկան ստեղծագործական կենտրոններ	143	95	48
նախնական մասնագիտական (արհեստագործական)	26	7	19
միջին մասնագիտական	55	22	33
բարձրագույն մասնագիտական	18	11	7
Առողջապահության ոլորտ՝			
հաճախել են պոլիկլինիկա տարվա ընթացքում (հաճախումների քանակը)	33 112	...	...
Մարզիկներ, մարդ	188	15	173
Զբաղվածներ, մարդ	3 851	1 663	2 188
նրանցից՝ գիտական հիմնարկներում	6	1	5
նրանցից՝ գիտության դոկտոր	0.0	0.0	0.0
գիտության թեկնածուներ	1	0.0	1
ուսուցիչներ	128	109	19
բժիշկներ	20	...	...
միջին բուժանձնակազմ	45	...	...
Գործազուրկներ, մարդ	984	345	639
Սոցիալական ապահովության ոլորտ			
ընդամենը կենսաթոշակառուներ, տարեվերջի դրությամբ, մարդ	1 502	...	...
աղքատության ընտանեկան նպաստ և միանվագ դրամական օգնություն ստացող ընտանիքներ	371	X	X
Հաճախումների քանակը տարվա ընթացքում			
գրադարան	20 201	...	...
թատրոն	-	-	-
համերգ	-	-	-
թանգարան	592	...	...
Իրավական ոլորտ			
հանցագործության դեպքերի քանակը, տարվա ընթացքում	48	X	X
աղ թվում՝ ոչ մեծ ծանրության	26	X	X
միջին ծանրության	15	X	X
ծանր	7	X	X
առանձնապես ծանր	0.0	X	X

¹ Ցուցանիշները հաշվարկային են: